

M. PAULI JUUSTEN,
EPISC. QUONDAM AB.
CHRONICON EPISCOPORUM
FINLANDENSIIUM,
ANNOTATIONIBUS ET SYLLOGE MONU-
MENTORUM ILLUSTRATUM.

CUJUS
PARTICULAM XXXVII,
CONS. FAC. PHILOS. R. ACAD. ABOËNSIS,
PRÆSIDE
M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,

ELOQV. PROFESSORE REG. ET ORD. R. ACAD. LITT. HUMAN.
HIST. ET ANTIQVITT. MEMBRO,

Publicæ bonorum censuræ submittit

PETRUS WALLENIUS,

Stip. Reg. Wiburgensis,

IN AUDITORIO MAJORI die VI. DECEMB.

A. MDCCXCIV,

Horis ante meridiem consvetis.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

37.

THESES RESPONDENTIS.

Thesis I.

Proverbia nata quidem pleraque sunt ex observatione eorum quæ in vita humana fieri solent; sed quod tamen inductione nituntur sæpe incompleta, falsi quid illis haud raro immixtum esse videmus, nec illa satis accurate atque definite res proponere.

Thes. II. Qui Historiam Litterariam, cujus usus est eximius, cuiusque cognitio litterarum cultori valde est necessaria, rite tractare vult, Historiæ Civilis ignarus esse minime debet.

Thes. III. Quin situs ipse terræ Babylonicæ ad Astronomiæ inventionem contulerit, non dubitamus.

Thes. IV. Causa cur homines Sacrificia mature adeo facere instituerent, illa fuisse videtur, ut gratum Deo testarentur animum.

Thes. V. Recte præcipiunt Philosophi, magnum esse ad felicitatem obtinendam adjumentum, si desideria nostra ad facultatem iis satisfaciendi attemperemus, & gaudiis facile parabilibus animum advesciamus.

Thes. VI. Libertas & ab aliorum arbitrio atque nutu independentia, in quovis rerum nostrarum situ, tanto comparari major potest, quanto paucioribus esse contenti discamus, quantoque nobis certiores illorum fruitionem, per industriam nostram reddere noverimus.

Thes. VII. Sententia illa Epicuri: Sapientem ad Rempublicam accedere non debere, sed quietæ tantum voluptati inservire, parum consulta fuit.

Thes. VIII. Rectissime Cicero: Nec domus, inquit, ulla, nec Respublica stare potest, si in ea nec recte factis præmia exsint ulla, nec supplicia peccatis.

Thes. IX. Iusta Honorum distributio, ut multum ad felicitatem Reipublicæ tuendam facit, ita ad judicia civium de sapientia & justitia Principis dirigenda, vehementer confert.

Thes. X. Concilia ad rei Christianæ salutem parum contulisse, Historia luculenter docet.

)

573

(

Ex his literis manifestum fit, non modo *Conradum* nostrum, cum dignitate Episcopali ornaretur, solenni promissile juramento, ut aulam Romanam subinde (certis
D d d d in-

bravit ac alias illis se immiscuit: quare pro parte dicti Episcopi, qui, ut asserit, propterea a divinorum celebratione jam per annum abstinuit & ultra, prout abstinere de presenti & de premillis ab intimis doctet, nobis fuit humiliter supplicatum, ut ipsum ab excessibus ac censuris & penis premillis absolvere, ac secum super irregularitate per eum premissorum accione contracta dispensare, omnemque inhabilitatem & infamie maculam sive notam, ex premillis proveniente, abolere aliasque statui suo in premillis oportune providere de benignitate apostolica dignaremur. Nos igitur attendentes, quod sancta mater ecclesia nemini gremium claudat ad eam redeunti, volentesque eundem Episcopum favore prosequi gratiofo, ac eum & ecclesiam prefatam a laboribus & expensis, quos eum subire oporteret limina prefata visitando, paternis studiis relevare, discrecioni tue per apostolica scripta mandamus, quatenus eundem Episcopum, si hoc humiliter precierit, ab excessu ac perjurio, nec non sentenciis, censuris & penis predictis, auctoritate nostra hac vice duntaxat absolvas in forma ecclesie consveta, injunctis inde sibi pro modo culpe penitencia satisfutari, & aliis que de jure injungenda, secumque super irregularitate predicta dispenses, aboleasque omnem inhabilitatis & infamie maculam, per eum premissorum accione contractam, non obstantibus premillis constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscunque. Nos enim, si absolucionem, dispensacionem & abolicionem hujusmodi per te fieri contigerit, ut prefertur, eidem episcopo, ut usque ad quinquennium a datis presencium computandum, limina hujusmodi visitare non teneatur, auctoritate apostolica, presencium tenore indulgemus, ac ipsum episcopum a juramento predicto, quoad hujusmodi visitacionem, duntaxat dicto durante quinquennio, dummodo ad eam faciendam alias realiter non teneatur, dicta auctoritate absolvimus, volentes juramentum ipsum in ceteris aliis inviolabiliter observari. Datum Rome apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominice MCCCCLXXXIII, decimo septimo Kalendarum Julii, Pontificatus nostri --- (anno undecimo). *Registr. Eccles. Aboens.* Fol. 255. Annum quem expressimus offert ipse textus; sed in rubro ei premisso nostrum apographum habet 1473, (Pontificatus secundum): verius, ut videtur? Hujus Bullæ non meminit Nobiliss, A CELSE (*Apparat. ad Hist. Sveo-Goth.*).

interpositis intervallis), testanda venerationis & obsequii
caussa, visitaret (599), quod tamen diu jam intermiserat,
gra-

(599) Hoc officium tanto videri sanctius debuit, quanto majus lu-
crum ex talibus Episcoporum, imprimis procul degentium, itineribus
ad Curiam Romanam redundaret; ut instaurationem venerationis & ob-
sequii, novis quasi vinculis subinde firmandi, taceamus. Igitur in for-
mula Juramenti, quod Pontifici Romano præstare Episcopi, *Decretal.*
L. II Tit. XXIV, C. IV jubentur, expresse illis injungitur, ut *Limina*
Apostolorum singulis annis, aut per se aut per certum nuntium visi-
tent; ubi Glossa addit: *vel rarius, juxta chirographum suum*. Ex qui-
bus, ut & praxi nostrorum, patet, Episcopis, longius a Romana sede
remotis, licuisse, longioribus etiam intervallis stata hujus officii pera-
gendi tempora sibi definire. Cumque eadem Glossa significet, obligationem
illam ad Episcopos pertinere qui Papæ immediate subsunt, quales nos-
tri non erant; hinc colligimus, his majorem saltem præbitam fuisse
in talibus indulgentiam. Sic in formula Juramenti quod præstitit *Mat-*
thias Electus Strengnensis (exhibita ab ÖRNHJELMIO *Hist. Ecclesiast.* p.
516 sq.) legitur: *Apostolorum limina, Romana existente curia citra,*
singulis annis, ultra vero montes, singulis bienniis visitabo, aut per me, aut
per meum nuntium, nisi & Apostolica absolvar licentia. Petro autem Ar-
chiepiscopo Upsaliensi non nisi *singulis trienniis* hoc officium perficiendum
incubuisse, *curia citra montes existente*, ex literis apud Dn. LAGERBRING
(*Svea Rikes Hist. Del. 3, C. 5. §. 7, p. 353, not. 6*) legendis disci-
mus; quin similes literæ, apud eundem (*Del. 4, C. 6, §. 6, p. 298*)
reperiundæ, Archiep. Upsal. *Henricum* singulis tantum quadrienniis,
Romana curia citra montes existente, sedem Apostolicam visitare necesse
habuisse, docent. Quamobrem, cum *quinquenni* veniam ab hoc officio
perfolvendo Papa Episcopo nostro concedat; non fuerit improbabile,
hunc, dignitate Episcopali a Pontifice augendum, sese obligasse, ad vi-
sitationis sive salutationis illud iter *singulis quinquenniis* suscipiendum?
Facile autem intelligitur, perinde fere Pontificibus fuisse, utrum ipse,
vel per legatum aliquem, Episcopus hoc officio fungeretur, modo nu-
mis vacuas is non afferret manus. Ex iis quæ nuper disputavimus,
guerras illas quæ *Conradum* a suscepto debito perficiendo impeditæ-
rant, bellum fuisse quod cum R. *Christiano* suisque affecis, tum ca-
pti Archiepiscopi tum R. *Caroli* amicis, ac deinde *Steno Sturius*, Regni
Administrator gesserant, facile colligitur. Causam qua nimum suum in
R. *Christianum* obsequium Episcopus noster Papæ excusavit, scilicet
quod ab eo *feuda teneret*, adeoque ut Vassallus fidem ei deberet invio-
latam; etiam impulsisse nostrum, ut a. 1465, Regi *Carolo*, a factione in-

gravi hinc culpæ obnoxius; sed etiam conscientia quosdam mortuus ideo sensit, quod Regi, *tum temporis, Danie & Sveciæ, (Christiano)*, a quo feuda tenebat, auxilio profectus, atque una cum eo obsidione clausus, familiares suos prælii discrimini objecisset, quo cuncti perierant. Ubi & quo tempore hoc factum sit, facillimum definitum non est. Sed cum tamen Regem ipsum, una cum Episcopo, obsessum fuisse, dicatur; *Stockholmia*, aut anno 1643 cum a rusticis tumultuantibus, ac postea ab Episcopo *Catillo*, oppugnaretur, aut anno sequente, cum ab eodem Episcopo ibidem obsidione premeretur (600), contigisse, D d d d 2 neces-

mica regno spoliato, adversum sese gereret, atque assignato ei a rebellibus Castro Raseburgensi eum arceret, valde verisimile videtur, utpote qui hanc ipse arcem, beneficio R. Christiani sibi permissam, eo tempore, *feudi jure* teneret? Quam itaque a rebellibus, se inconsulto, alteri datam, si libenter huic tradere noluit; mirum hoc videri nequit. Postea tamen, rem melius edoctus, Arcem ditionemque Raseburgensem (R. Christiano fortassis conscio? cfr. *Chron. Rhythm. Majus* p. 479), *Carolo* tradidisse, noster reperitur. (Vid. *Chron. Rhythm.* p. 480 sq. & *Ol. Petri Chron.* MS. ad hos annos; a quibus res pluribus exposita habetur). Ac cum R. Christianus iterum regno abdicatus fuisset, & Regi *Carolo* & Regni Administratori *Stenoni* fidem constantem Episcopus præstitit. Cæterum mox post reditum R. *Caroli* auctoritatem tamen ejus agnovisse, literæ suæ ad hunc Regem (a. 1464 die 9 Novembr.) datæ testantur, a Nobil. LAGERBRING (*Saml. af Handl. i Svenska Hist.* 2 Del. p. 271 sqq.) exhibita, quibus se excusavit, quod *Stockholmiam* ad eum venire, sicut jussus erat, non posset; nisi ficta excusatione usum fuisse credas? Nescio an merito? Quum vero *Carolus* regnum brevi abdicasset, Episcopus, rebellium imperio spreto, *Christianum* ut verum dominum suum considerasse videtur, cujus injussu, arcem sibi creditam, quam neque *Carolus* sibi interim eripuerat, huic tradere noluit.

(600) Anno 1463 Episcopum nostrum *Stockholmia* fuisse, HUITFELDIUS etiam confirmat (*Danmarckis Rigis Krønike* p. 898), qui inter Senatores Regni, quorum suffragiis nixus Rex Archiepiscopum custodiæ mandavit, nostrum enumerat. Regem ex *Finlandia* abeuntem comitatus esse videtur? Contra a. 1464 in *Finlandia* mansisse, probabile

necesse est: quo gravius videri Episcopi delictum debuit, si moliminibus collegarum suorum se opposuit, qui pro liberando Archiepiscopo (*Johanne Benedicti*) contra Regem arma sumserant?

Ad merita Episcopi nostri de Clero atque Ecclesia sua, *Fragmentum Palmsköldianum*, sæpe nobis laudatum, (quod in vita *Conradi* desinit), duo addit momenta, nec ab Auctore nostro, nec aut a *MESSENIO* aut a *RHYZELLO* commemorata: nempe primum, *Infirmariam* (h. e. Noto-comium) *Clericorum per eum* fuisse fundatam; quod institutum, utrum mox interierit, an postea etiam fuerit sustentatum, ac quam late sese extenderit? penitus ignoramus. Deinde eundem "etiam ob Divini cultus augmentum & animarum periculum evitandum, quam plurimos de novo instituisse ecclesiarum Curatos". Quod confirmandis iis quæ supra (p. 555 sq. not. 584) ex occasione conditarum ab illo ecclesiarum *Ijo* & *Akas*, disputavimus, egregie inservit (601).

In

est; quo anno non solum *R. Carolo* absentiam suam excusavit, initio Novembr. sed etiam *Aboæ* præfens fuit cum *Legifer* uterque *Finlandiæ* Judicium Provinciale (*Lands-Ting*) ibidem haberet, *Förste Tisdagen i fulle wiku fasto*, ut verba sonant, quibus *Jejunium* quadragesimale significari putamus? Vid. *Registr. Eccles. Aboëns.* Fol. 125. Neque igitur nomen suum inter *Senatores Holmiæ* eo anno versantes occurrit.

(601) Animi causa sequens *Inventarium* penus *Altaris* *Trium Regum*, Episcopo nostro sedente conditum, & e *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 191 descriptum, hic adjungemus "Anno Domini 1480 in crastino ascensionis Domini, tha vare thenne epther sceriffne godhå men nârstadhe oc asandhe the stycken som var i heiga tre Konungha skrin, tha Mesther Magnus Johannis Scholamesthare anamodhe skrineth till sigh, pa myns herre Biscops veghna ok Capituli: Först Olaff Olaffson Rodman, Hans van Alken, Gertrud van Bykken ok Bern skriffuare. Tha var ther inne 1 Silff bullæ utan lok, Item 1 silff skoll utan lok, item 2

)

(

In præmium fidei sibi præstitæ singularis, Episcopus noster a. 1463 (die 8 Octobr.) a R. *Christiano* confirmationem nactus est Privilegiorum Cleri Ecclesiæque suæ amplissimam (602); quo igitur tempore (post ortos jam inter Regem & capti Archiepiscopi affleclas motus hostiles) *Conradum* Stockholmiæ apud Regem degisse, verisimile est, atque stragem illam familiarium suorum, pro Rege dimicantium, de qua literæ Papæ nuper (p. 572 not. 598) adductæ commemorant, etiam contigisse, credas? Nec multos adhuc optimationum, armis Episcopi Lincopensis (*Catilli* Wase) rebellibus fuisse, inde colligas, quod Regi, initio anni sequentis Stockholmiæ redeunti, plurimi fidem suam offerrent (603).

Anno jam superiore (1462) R. *Christianum* petiisse Finlandiam, Aboamque invisisse, tradit Nobiliss. VON DALIN, (*Svea R Hist.* 2 Del 18 C. 6. §. p. 751) ad auctoritatem provocans *Chronici Rhythm. Majoris*, ab HADORPHIO editi (604); sed anno demum sequente (1463) iter hoc Regis Fennicum fuisse susceptum, nostra docent monumenta (605), adstipulante etiam HUITFELDIO (*Danmarckis Rigis*

D d d d 3

Kr6-

"beslagen horn, item I par althare lishet, item III aina blath fäther, item siix besigldhet breff. Til ytermere vitnisbyrdh ok vislä, tha äre themne scriffther twa ordh fran ordh lydhandhe, som forescriffuit staar, affikaarna vidda themne bokstaflua a b c d e f g h."

(602) Ex *Registro Eccles. Al.* Fol. 34 descriptas litteras Regis legendas dedimus in *Foliis Hebd. Ab.* a. 1785. *Append.* p. 83 sq.

(603) *Chron. Rhythm. Majus* suo modo canit: *Sua mange Riddare i Sverige boo, The sgha Konung Christiern thera troo* P. 472.

(604) Ubi annus ab auctore expressus non reperitur, sed HADORPHIUS annum 163 margini, seniores adposuit quam par erat; ita acta hujus anni ad superiorem male referens. Cfr. HUITFELD. l. c. p. 597.

(605) In literis Judicialibus *Petri Swerdh & Christierni Frille*, Judicum Territorialium, de prædiis quibusdam Ecclesiæ Cathedralis liti-

Krönikke p. 897), qui simul causam hujus itineris a Rege suscepti, ex literis illius ad Papam (Dominica post festum Bartholomæi s. d. 28 Aug. ejusdem anni, post reditum, Stockholmia datis) hanc affert, quod *irruptionem Russorum* impedire vellet, quam etiam feliciter averterat (606). Russos quidem per ea tempora fines Fennorum, pro more, infestasse, literis quoque Episcopi *Conradi*, anno sequente ad R. *Carolus* datis (de quibus supra) confirmatur; sed irruptionem illorum a Rege *Christiano* adeo non fuisse impeditam, ut ferro igneque Careliam crudeliter vastaverint, indidem simul discimus (607): nisi a reliqua tamen Finlandia spolianda eos prohibuisse, existimare velis? Copiarum autem ex Svecia ad barbaros hosce reprimendos a Rege adductarum, nulla superest memoria.

In-

giosis lata, hæc verba occurrunt: -- "Anno Domini MCDLXIII:o næsta daghen äpther sancta Margareta dagh (die 14 Julii) hiolt var nådige Herre Konungh *Christiern*, met Gudz nadh, Sverikes, Norregs, Danmarks oc Götha Konungh, oc Rikens Radh aff Sverige, Rästningh vid Abo sloth met almoganom aff Österlandh," *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 141. Et in literis quibusdam *Matthiæ Syltæ*, Civis Aboënsis, datis "arum epther Gudz byrd MCDLXIII:o ok fempte dagin i Junii "manadh" inter alia legitur: "Och nu i fiordh viid sancte Margarete dagh, then tiid högborin förste, vaar nadige Härre Konungh *Christiern* i landet var, &c."

(606) Verba Regis hoc modo adducit: "at som hand vaar udi Finland emod Rytzerne, at hindre deris Infald, huilkit (Gud Loff) "oc skeedde."

(607) Scribit Episcopus: -- "Pa sama tiidh vi ofs tilreddom, at sökia Idher Nadh, singom vi budh oc breff aff Tunc Magnusson um "en stor resning the Rytzer uprest lassua mot thenne lands änhden, "som vi och formodbum at thet och Idher Nadh är väl vitherliget, "hues the nest forlidhen tiidh bränth och skinnadh lassua Jeskis och sle-re andre jokner i Carelen." Apud LAGERBRING *Saml. af Handl. &c.* P. II f. 272; cfr. supra p. 575 not. (599).

Inter gesta autem Episcopi nostri Politica vere commemorari meretur, quod non modo pro patria contra Russorum impetus defendenda vigilavit, sed etiam urbium nostrarum sublevandarum curam benignam fovit. Exemplo est Privilegium quod urbi Raumoënsi a. 1476 impertivisse dicitur (608).

R. *Christiani* I in Finlandiam quæ porro fuerint merita, ex iis quæ supra attulimus, iudicium fieri potest: quibus addi possunt privilegia urbi Raumoënsi (a jam 1461) ab eo data (609). A Papa autem jus sibi acquisivisse reperimus, *pro se & successoribus suis, præsentandi personas idoneas ad Præposituras vacantes Lundensem, Uptalensem, Slesvicensem, Aboënsē, Lincopensem & Aarhusensem (præter Archidiaconatus & Decanatus aliquot), ita tamen ut*

(608) *Collect. Palmshöld. N:o XIV Topogr. T. LVIII, p. 716, & Disp. Dni M. Sven Mellenii om Sjöstaden Raumo* (Præf. Cel. BIEMARCK Aboæ: 1770 ed.) P. I p. 11, ubi ex apographo admodum vitioso typis impressum legitur (sic pro *Sten Sture* legitur *Stins Str.* &c.) neque compendiis descriptionis, plenius literis, ut decuit, explicatis. Privilegium autem hoc, non ab Episcopo nostro solo profectum est, sed a summi Magistratus, imperium tum apud nos administrantis, delegatis, Proregis & Senatus Regni nomine, esse datum, ipsa inspectio ejus statim docet: quamvis nomen Episcopi primo occurrat loco, more temporis, quo Senatorum laicorum, ac ipsius etiam Proregis, dignitas Episcopis postponeretur. Porro RHYZELIUS dicit (præeunte auctore anonymo, qui Hypomnemata in Juusteni Chron. Episcoporum Finland. scripsit, MSS. sepius nobis commemorata), *Episcopum nostrum Gratiavallensibus jura civitatis & privilegia a R. Carolo acquisivisse*: quæ nos quidem non vidimus, nec habet Auctor Disp. *De Cænobio Nådhenadal*, supra laudata, qui contra, adductis literis R. *Christophori* (a. 1741 & 1743 datis) demonstrat, jura urbana (Köpstads rätt) Nådendalensibus jam tum fuisse concessa.

(609) *Collect. Palmshöld. I. c. p. 714; Disp. om Sjöstaden Raumo* I. c. p. 10. Nådendalensibus etiam fuisse, ex literis a. 1457 datis colligitur: v. DALIN I. c. §. 3. p. 744 not. (f).

ut Romana sedis confirmatio ocius expeteretur (610); quo jure utrum deinde Regibus semper uti licuerit, nobis non constat.

Postquam, mortuo R. *Carolo*, Regni administratio ad *Stenonem Sture* pervenisset, qui Fenniam ille quoque aliquoties adiit (611); cum eo fida Episcopo nostro intercessisse amicitia videtur.

ooo) De hac Arce (quæ illo nomine in honorem S. Olavi primum fuit insignita) ejusque initiis, confuse admodum scribit Nobil. VON STIERNMAN, Hôtd. Minne II Del. VII Bok. 1 §. (vid. Fol. Hebd. Ab. a. 1785 Append. p. 224 sq.); illam fuisse olim dictam *Landscrona*, & a. 1300 a Regni Mareschallo *Tborkillo Camuti* conditam, anno vero sequenti a Russis expugnatam; quarum rerum testem laudat *Ericum Olai*. Facile patet, quæ de Castro *Landscrona* a *Tborkillo* in fluvio *Newa* ædificato Historici veteres narrant, (cfr. LAGERBRING *Svea R. Hist.* 2 Del. 17 C. 11, 12 §§. p. 675 sqq.), ea ad castrum *Olaßsborg* (inter lacus

(610) Vid. A CELSE Apparat. ad Hist. Sveo-Goth. Sect. I p. 203 sq.

(611) Anno 1472 in Judicio Regio Aboæ habito præfens fuit (*Sancti Olafss apton*, h. e. die 28 Julii) *Registr. Eccles. Ab.* Fol. 138, 232. Eodem anno libertatem (*Frälserätt*) prædiis quibusdam Ecclesiæ Cathedralis concessit, literis datis *Nadendal in crastino S. Petri ad vincula* (ibid. Fol. 34). A: a 1476 Privilegia Raumoënsium confirmavit, in *Castro Aboensi, die crastino Divi Petri* (cfr. supra p. 579 not. 608) A: o 1478 Aboæ prædium suum *Måkinpää*, in parccia *Sagu* situm permutationis jure in *Dominum Wilhelmum* (*Sunker Williom*) nescio quem, suosque cohæredes, transtulit (ib. Fol. 275 sq.) Cæterum constat, Proregem hunc Arces plerasque Fennicas ab *Erico & Ivaro Tottis* a. 1470 accepisse, ac illi rursus 1472 commissas, non sine magna difficultate a fratribus ejus recipere postea valuisse. Cfr. MESSENIUS *Schond, T. IV* p. 31, 34, 39, 40, 41, 44. & *Chron. Rhythm. Majus* p. 519 sqq.

cus *Haukivesi* & *Ruokovesi*) in Savolaxiæ parœcia *Sääminge* situm, temere trahit, quod priori illo nomine appellatum a veteribus unquam fuisse, nobis quidem haud constat (612). *Nyflott* autem, hoc est *Arx Nova*, (ut *Wiburgo*, altero ejusdem provinciæ castro, ætate recentior), postea vocari cœpit: quod nomen, vetustiori illo sensim obsolescente, usû tandem solum invaluit. Cæterum, licet hanc arcem anno demum 1477 plene munitam atque perfectam fuisse, recte asserat MESSENIUS (l. l. c. c.), tamen jam (biennio) antea fuisse e ligno primum ædificatam, sed postea curatius atque validius structam, e literis discere licet conditoris *Erici Tott*, quarum fragmentum (e *Collect. Palmsköld. N:o XIV Topogr. T. 61 Carel. p. 191* exscriptum) inferendum curavimus *Foliiis Hebdom. Aboënsibus* a. 1793, N:o 15 p. 2. Locum f. insulam ubi condita fuit, eo tempore ad parœciam *Jockas* pertinuisse (cui adhuc *Sääminge* subjacuisse videtur), ex sequentibus verbis *Fragmenti Palmsköldiani*, (quibus illud finitur), colligere licet: *Hujus* (Episcopi *Conradi*) *tempore castrum Olafssborg in Jockas propter Ruthenorum furem erigitur, & oppidum Wiburgense* (muro cingitur &c).

De ipso auctore hujus operis, pro usu ejus temporis sane utilissimi, *Erico Axelii* (*Tott*), quædam supra at-

E e e e

tu.

(612) Dicit quidem MESSENIUS *Schond. T. X p. 21*: "1477 *Arx* "Nova seu *Lanscrona* vel Burgum dicta S. Olai, ab Erico Axelssonio, "Finlandiæ dynasta ædificatur in Savolaxia"; qui similiter in *Chren. Rhythm. Finland. p. 39* canit: "*Nyflott i Savoland bygger* (Eric Axelsson), . - *Lanscrona och sanct Olufsborg Det kallar.*" Sed quo nixus fundamento hæc scripserit, ignoramus. *Schondiciæ* suæ T. IV p. 38 simpliciter habet: "Anno 1477 Arcem Finlandiæ Novam, alias *Munitio-* "nem Sancti Olai nuncupatam, Ericus Axelii -- *magis firmavit*;" quæ ultima verba innuunt, etiam antea aliquam ibi munitionem, minus licet validam, fuisse? De qua re mox.

tulimus, p. 539 sqq. (613): plura habentur apud Nobil. VON STIERNMANN *Höfd. Minne* P. I p. 14 & 101, P. II, L. V, C. 2, & L. IX, C. I (*Fol. Hebdom. Aboëns. a. 1785* Append. p. 196, 202, 224 sq., 234; Cfr. *Chron. Rhythm. Majus* p. 519 sqq. VON DALIN l. c. p. 781 (614). Quod autem Auctor noster illum vocat *Ericum Absalonis*, (cum Pater tamen suus *Axelius* esset non *Absalon*), ex pravo more ejus temporis provenit, quo nomina Gothica in alia notiora, maxime Biblica, quæ cum iis aliquam soni similitudinem habere viderentur, commutare solebant. Quam ob rem nostrum eo minus reprehendere debuit Nobil. VON STIERNMANN (vid. *Fol. Hebd. Ab. l. c. p. 225* not.) quod ipse in Operis sui (*Höfd. Minne*) Parte Priore (p. 101) observat, famosum illum Magnatem in Sigillo suo appellari *Ericum Absalonis*, quomodo etiam vocari in Indice fratrum *Confraternitatis Trium Regum* supra (p. 476) vidimus.

ppp) Quamvis Arx, bene munita, inter validissima Regni propugnacula diu jam habita fuisset, Urbem tamen muro hactenus caruisse, vel ex hoc loco patet: unde, quod de impune spoliata a. 1411 a Russis hac urbe, veterem annotationem prodere vidimus, (supra p. 410), facile ex-

ex-

(613) Ubi p. 541, not. 548, verba & *Olofsburgensibus*, quæ temere irreperunt, expungenda sunt; nam circa a. 1457 *Olofsburgum* nondum exstructum erat.

(614) Iis quæ ex *Registro Eccles. Ab. ad Nob. STIERNMANNI* Catalogum Præfectorum Finland. (*Fol. Hebd. Aboëns. l. c. p. 293*) addidimus, adjungi adhuc potest, quod in *Profecto b. Margareta virginis & martiris* (d. 13 Julii) datis, quibus in favorem *Henrici Tavast* duobus prædiis suis immunitatem a tributo regio (*Frälse-frihet*) impertit, sese ipse vocat *Riddare och Sverigis Ritis Forestandare på then tiidh* (*Registr. Eccles. Ab. Fol. 240*); & in literis quibusdam privatis a. 1464 vocatur *Hoffmästare i Sverige* (Ib. Fol. 216).

explicatur. Cæterum de urbis ipsius ortu atque incrementis, parum scimus; nisi hoc, ob situm loci commodum commerciisque faciendis aptum, & præsidium ab Arcis vicinia speratum, mature habitari cœpisse (615). Fata autem ejus persequi, ad nostrum jam non spectat institutum. Sed quod supra (p. 53, not. 22) nos mirari diximus, unde Nobil. STIERNHÖÖK & post eum multi alii, turpem hauserint errorem, quo Privilegia huic urbi a Rege jam *Erico sancto* concessa fuisse asserunt, atque opportunitatem postea nacti sumus ipsa hæc Privilegia, ex *Collectione Palmisköldiana* (N:o XIV Topogr. T. 61 *Carelen*, p. 349 & 351) describendi: eadem hic subjungere placet (616), ut lector intelligens judicare queat, quam

E e e e 2

pu-

(615) Anno jam, 1318 existisse Wiburgi *Monasterium Dominicanorum*, scribit RHYZELIUS *Monasteriol.* p. 309, atque in ejus asserti fidem ad Testamentum provocat Ducum *Erici & Waldemari* hoc anno conditum. Id quidem oculis ipsi non usurpavimus; sed apud Dn. LAGERBRING, qui bis illud diligenter recenset, (*Sv. R. Hist. III Del. I C. 56 §. p. 139, & 55 C. 9 §. p. 536 sq.*), *Wiburgi* nulla occurrit mentio; *Fratrum* tamen *Prædicatorum* Wiburgensium, posteriori ætate, monumenta nostra, ut vidimus, haud dubiam faciunt mentionem.

(616) *K. Erichs som kallades den Helige, fordöm Sveriges Konungs Privilegier för Wiborgs Stad, gifne uppå thet år når man skref efter vår Frälshares och återlöshares nåderika födelse 1103,*

"Jag Erich med Guds nåde Sverigis &c. Konung, kunnogt giörom
 "thet med thetta vårt öpne Bref allom mannom, svä the nu äre, som
 "the här efter komma skule, at vij hafvom undt och gifvit våre Borge-
 "re, som byggia och boo i vår kiöpstadh Wiiborg stadz rätt, efter ty
 "som Stadz Boken i Upsalom uthviiser. Ty förbiudom vij allom vä-
 "re Fougedom och Embetzmännom, och allom androm choo the hållt
 "ähre, at hindre them i någre metto här emot, så framt the villie vår
 "hylle haffue och vår hämbd fly. In evidentiam præmissorum secretum
 "nostrum præsentibus duximus appendendum."

Infantiam Artis Criticæ & Diplomaticæ prodat summam, qui turpissimis, quibus hæ literæ scatent, vitiis non offendatur, Lingua, stilus, lo-

putida vel fraus vel ignorantia eadem vel fabricaverit vel corruperit, quamque exiguum igitur fidem mereantur (617).

qqq) De funesto hoc incendio, Historiæ vetustiori terræ nostræ admodum fatali, merito conqueritur MESSENIUS

quendi formulæ, ab ingenio & moribus seculi XI abhorrent. Cujus generis fuit *Liber Urbicus Upsaliensis* (*Stadz Boken i Upsalom*), cui conformanda essent jura municipalia civium Wiburgensium? Aut quis de tali libro aliquid unquam inaudivit? Cogitaveram aliquando, ab *Erico* forsan *Magni* filio, qui a. 1:57 Finlandiam adiit, Privilegium tale Wiburgensibus fuisse impertitum: sed exemplum ipsum literarum omni fidei repugnat. Cum nulla temporis nota adjecta sit, unde ineptæ illius epigraphes auctor didicit, *Ericum sanctum* intelligi debere? aut unde annum, quem Chronologiæ omni adversum apposuit 1103, hausit? Sed non attinet hæc pluribus expendere.

(617) Fatetur Dn. STIERNHÖÖK hæc privilegia suspecta videri posse, nisi *Gustavo I* & *Carolo IX* pro authenticis agnita & confirmata essent (*De Jure Sveon. & Gothor. vetusto* L. I, C. I, p. 20). Non sunt nobis ad manus literæ Regiæ hæc confirmatoriæ, quæ in *Collect. Palmsk.* (l. c.) illæ quoque habentur. Sed nihil probare posse aliud putamus, quam siue fraudem siue oscitantiam hanc recentem non esse: Annotatio PALMSKÖLDII de hac re talis est (p. 287): Denne stadh (Wiborg) är "af fr mfarne Sverige Konungar och Förestandare medh många härliche "Privilegier thid efter annan begåfvad, hvaribland desse finnas ännu för tiden vid handen (apographa, quorund m saltem?), nämli. *K. Erichs den Heliges* 1103 (!), *K. Birgers* 1316, 1 Octobris, *Albrechts* 1:65, *Herr Carl Ulfsons* och *Knut Carlsons Riddares* af Thyftom 1387, *Hemming Gadds* electi til Linköping 1520, *K. Erichs* af Pommern 1443, *K. Carl Knutsons* 1449, *K. Göstafs* I, 1542, 17 Augusti, 1547 2 Martij, 1552, "3 Dec. K. Johan III:s 1569, 8 Aug. K. Sigismunds 1594, 9 Julii, K. "Carl IX:s 1600, 12 April, 3 Julii."

Regis autem *Birgeri* Privilegia quæ dicuntur, nihil aliud sunt quam literæ ejus datæ in *Tninge* (die 11 Octob. 1316), de quibus supra (p. 217) commemoravimus, quarumque p rtem legendam exhibet Nobiliss. LAGERBRING (*Sv. R. Hist. P. III C. I, §. 35* not. 3, p. 89 sq.). Diligentius perpenfas, ad urbem quidem Wiburgensem, quæ nondum ex-

NIUS (618); jacturam vero hanc sese suo opere aliquatenus compensasse, parum & commode & modeste addit (619).

De urbis autem & templi Aboënsis incendiis supra (p. 537, ubi bis 1448 pro 1458, per errorem irrepfit,) observavimus, illud quod a. 1458 tempore *Olai* Episcopi, ex fulminis ictu urbem afflixille Auctor noster narrat (p. 25) a Messenio & Chronographo vetusto sileri; qui contra, *Conrado* sedente Episcopo ignem bis Aboæ noxam intulisse

E e e e 3

stitit nihil pertinere, sed significare videntur milites victores, in veteres incolas terræ, castrum circumjacentis, turpem hæcenus licentiam exercuisse, atque inprimis feminas ipsorum passim violasse? contra quam potius petulantiam, quam contra veteres mores gentis victæ, hujus feminis præsidium obtulisse, existimes? Caterum exemplum quod ex *Collectione Palmköldiana* (l. c. p. 353) nos descripsimus, initio truncum est, tempus datarum literarum exhibente, quod expressum videmus apud Dn. LAGERBRING l. c.

(618) In *Chron. Rhythm. Finland.* p. 38 canit: Men Bispens flott "Kustö led nöd, Hvilket brändes allt upp i glöd; Kyrkiones gamla "bref ockfå, Som gömde voro deruppå: Bispen upbygde det igen, Men "ei de documenters men." Et in *Schond. T. X* p. 21 scribit: "Castrum "in Finlandia Kuustense (leg. Kuustense) cum omnibus ecclesiæ documentis Abogianæ concremantur." Quod, si ipsa scripta originalia spectes, non multum fortassis a veritate abludit. *Registrum* tamen *Ecclesiæ Aboënsis*, quod etiamnum superest, apographa omnia haud periisse, demonstrat. Simplicius Auctor noster multa Privilegia & literas Ecclesiæ interiisse dicit. Annum autem quo hæc calamitas contigit, a nostro non proditum, MESSENIUS ex conjectura definivisse videtur,

(619) *Schond. T. X. p. 21.* "Circa 1471 Arcem M. Conradus instaurat Kuustensem; monumentorum damna nequit; quæ tamen ego aliquatenus hoc libello compensavi." Literarum sane originalium jactura, illa quam Episcopus reparare nequibat, nec a MESSENIUS refarciri potuit. Caterum collegisse eum sparsa quæ supererant monumenta, ea consuluisse, atque ex iis seriem rerum quæ evenerunt contexisse, grata agnoscat posteritas.

lisse scribunt, anno nempe 1464 ex fulmine, Templum feriente (quod diversum ab illa calamitate quam Auctor noster commemorat, non videri significavimus), & a. 1473, solita hominum incuria. De hoc infortunio vetus Chronographus (quem aliquoties laudavimus): *Aboënsis civitas anno D:ni 1473 combusta ex incendio*; unde hausit MESSENIUS (*Sch. X. p. 21*).

r^o) Inscriptionem lapidi ejus sepulchrali (qui jam perit) insculptam, servavit nobis diligentia Nobil. BRENNERI; eam talem recte exhibet Rev. RHYZELIUS: *Sepulchr. Venerabilis Patris Domini Conradi Episcopi Aboënsis Anno CIO. CD. LXXXIX: D. 13 Martii*. Unde corrigenda est quam minus accuratam dedit *Chron. Episcoporum. Spegelianum*, in vita nostri.

Superfunt quædam, Auctori nostro non tacta, de statu Ecclesiæ & Civitatis in Fennia, quamdiu utriusque gessit curam Episcopus *Conradus*, pro instituto nostro breviter commemoranda.

Primum *Canoniis*, quorum quidem certa superest memoria, VI patriam hanc nostram hoc jam ævo fuisse vel instructam vel gravatam, réperimus: horum novissima nunc demum accessisse videntur. 1. *De Aboënsi (S. Olavi)*, Dominicanorum, omnium in his terris antiquissimo, aliquoties jam commemoravimus (620), in ea parte urbis sito quæ hodieque appellationem inde retinet (621). 2. *De Nâ-*

(620) P. 209, 213, 237 sq. 297 sq. 408.

(621) *Kloster*, *Kloster=quarteret*, *Kloster=gatorna*. Rudera nulla, ac vix vestigia (quæ non longe abhinc tempore, spectare adhuc licuit)-jam supersunt.

Näddendalensi, Birgittinorum, & Fratrum & Sororum, etiam satis pro nostro consilio, diximus (622). 3. *Raumoënsi*, Franciscanorum, etiam illud jam ante hanc ætatem floruisse, indubium est; licet nonnisi pauca, præter ea quæ Rev. RHYZELIUS tangit, ejus hodie supersint vestigia (623). 4 & 5. *Wiburgensium* alterum Dominicanorum, alterum Franciscanorum fuit: utriusque meminerunt in testamento suo nuper indicato (a. 1453) *Henricus Clauson* & conjux sua *Lucia Olavi* (Fol. Hebd. Ab. l. c.). Illud vero monasterium anno jam 1450 prædia possedisse, ex literis supra (p. 525 sq. not.) allatis constat (cfr. etiam p. 583 not. 615). Hoc, sive Franciscanorum, anno demum 1481 (adeoque *Conrado* Ecclesiam Fennicam gubernante) exstructum fuisse, ex inscriptione ei addita demonstrat RHYZELIUS (l. c. p. 310 sq.). Singulare autem est, quod fide ÖRNHJELMII idem adjicit: Capitulum Provinciale hujus ordinis ibidem a. 1486 habitum fuisse, a *Ministro* (?), Reverendo Doctore (Dno?) *Magistro Stephano*? 6 *Kököarensis*, Franciscanorum (ut putatur), adeo incerta ætas est, ut an nostro *Conrado* superior fuerit, definire haud valeamus; cf. RHYZELIUS l. c. p. 301 & 305: qui anno 1485 huic Cœnobio, *Conradum Hartvici* pro sua uxorisque suæ anima, prædium & agros testamento dedisse narrat, cujus exemplum ubi lateat, ignoramus: aliud fuisse oportet, quam Testamentum a.

1484

(622) Supra p. 407 sq. 450 sq. 486 sqq. 549 sqq.

(623) Cfr. Disp. Dni MELLENII supra cit. (om *Sjöfåden Raumo*) P. I p. 14 sqq. In testamento *Henrici Clauson* (*Dieken*) uxorisque suæ *Luciæ Olavi* (a. 1453 d. 7 Mart.) cujus meminit Nobil. VON STIERMAN *Höfd. Minne* P. II, L. VIII C. 2 (vid. Fol. Hebd. Ab. a. 1785 *Append.* p. 193) frumenti portio *Claustro* etiam *Raumoënsi* legatur. At in alio testamento ejusdem *Luciæ Olavi* (scripto d. 25 Maji 1451, RHYZELIO, *Monasteriol.* p. 300 commemorato, (qui tamen male illam *Cestiam* vocat), frumentum huic *Claustro* similiter tribuitur.

1484 a viro eodem conditum, quod in Fol. Hebdom. Aboëns. a. 1784 (p. 257 sqq) legitur, quoque nonnisi certam frumenti pondus eidem huic Cœnobio legavit.

Addit his duo præterea Monasteria Rever. RHYZELIUS, quæ in Finlandia nostra olim floruisse atque Sororibus sive Virginibus fuisse consecrata, dicit: nempe *Aboënsē*, quod ad Ordinem S. Dominici pertinuisse putat, & *Corosensē*, non longe ab eadem hac urbe situm. Sed neutrius existentiam idoneis posse argumentis probari, existimamus.

Quod ad *Aboënsē* illud attinet, neque mentionem ejus ullam in veteribus factam monumentis reperimus, neque locum ejus in urbe, ulla fama indicavit. VASTOVII testimonium, æque parum ac RHYZELII auctoritatem, ad utriusque confirmandum assertum sufficere, supra (p. 358 sqq. not. 312 & 313) observavimus: ac si vere ab Episcopo *Johanne* Petri illud fuisset institutum, ab Auctore nostro vix credas, in meritis ejus, silentio potuisse prætermitti? Quod autem addit RHYZELIUS, de prædiis Testamento a *Matthia Olavi*, Curato in Jomala, a. 1414, & a *Cecilia Philippi*, Vidua Nicolai Kurck, huic Cœnobio virginum legatis; rem adhuc magis turbat. Nam posterius quidem hoc legatum, non Cœnobio Virginum Aboënsi (ante LX annos condito) sed monasterio *S. Annæ Resoënsi*, nuper inchoato, a. 1433 aut 1434 relictum fuisse, aliunde discimus (624). Unde RHYZELIUS ipse subjungit: "Thet hafver man ock funnit, "at thetta kloster" (Cœnobium Virginum Aboënsē, a. 1370 conditum?) varit nämndt *S. Annæ Kloster*; men om thes be-

(624) v. STIERNMANN *Höfd. Minne* V B. 2 C. (Fol. Hebdom. Ab. 1785 Append. p. 191): ex cujus tamen verbis haud liquet, utrum testamentum hoc a. 1433 an 1434 scriptum fuerit?